

4^ο Συμπόσιο Ελληνικής Ψυχοσωματικής Εταιρείας ΜΝΗΜΗ ΣΩΜΑΤΟΣ,

Αθήνα 24-25 Απριλίου 2015, Αμφιθ. Νοσοκομείου Ερ. Ντυνάν

Οι προγλωσσικές εγγραφές , που πραγματοποιήθηκαν στα προσυμβολικά στάδια της ζωής έχουν αποθηκευτεί στην άδηλη ή διαδικαστική μνήμη. Πώς εντός της Ψυχαναλυτικής εργασίας , μπορεί να τις οικειοποιηθεί ο ασθενής ώστε από προ-λεκτικές παραγωγές , να διατυπωθούν με λόγο

Μερόπη Μιχαλέλη, Ph. D

Αν η θεραπευτική δράση της Ψυχανάλυσης συνδέθηκε από τον ιδρυτή της με την άρση της αμνησίας και την ανάκληση απωθημένων βιωμάτων από την έκδηλη μνήμη, σήμερα το φώς που έριξαν οι Νευροεπιστήμονες που μελετούν την μνήμη, τονίζουν ότι μεγάλο μέρος αλλαγών που συντελούνται κατά την Αναλυτική διαδικασία, σχετίζονται με πρώιμες εμπειρίες , εγγραφές , που δεν έχουν απωθηθεί , έχουν αποθηκευτεί στην άδηλη –διαδικαστική μνήμη και ότι οι αλλαγές που λαμβάνουν χώρα κατά την Ψυχαναλυτική διαδικασία αφορούν στη δυνατότητα να συμβολοποιηθούν και να διατυπωθούν με λόγο αυτές οι πρώιμες, άδηλες και ασυνείδητες εγγραφές – δομές του ασθενή, χάρη και μέσω της Μεταβίβασης και Αντιμεταβίβασης.

Όμως ας σταθούμε κατ' αρχήν στο θεωρητικό μοντέλο που μας κληροδότησε ο Sigmund Freud για την Μνήμη, και το οποίο όπως τονίζει και ο R. Roussillon, δεν έχει τίποτε να ζηλέψει από τα σύγχρονα ευρήματα των Νευροεπιστημόνων . Για τον S.Freud το ψυχικό όργανο είναι ένα όργανο μνήμης , αφού το συνειδητό Εγώ μπορεί να ξεχνά αλλά η ψυχή δεν ξεχνά τίποτε.

Σύμφωνα με το Ψυχαναλυτικό μοντέλο της μνήμης , αυτό συνδυάζει και συνδέει τρεις διαφορετικές λειτουργίες: **(La Temporalite psychique , Du jeu dans la memoire R. Roussillon):**

Καταγραφή και διατήρηση: Σύμφωνα με τον S. Freud, διατηρούμε τα πάντα, σε διαφορετικές μορφές και σύμφωνα με διαφορετικά ίχνη

Ενεργοποίηση (Ανάκληση): Αντιλαμβανόμαστε τα πάντα και δυνητικά μπορούμε να επαναλάβουμε τα πάντα, διότι κρατάμε ο,τιδήποτε είναι σημαντικό για την ψυχική ζωή μας, διότι ο ψυχισμός μας λειτουργεί υπό τον ψυχαναγκασμό της επανάληψης .

Μετασηματισμός: Προκειμένου ο ψυχισμός μας να προσαρμοστεί στο παρόν, πρέπει να μπορεί να μετασηματίζει τα πάντα, να επαν-ερμηνεύει εκ των υστέρων, να συμβολοποιεί και να επανασυμβολοποιεί, σύμφωνα με τα νέα δεδομένα του παρόντος, χωρίς όμως να εξαφανίζεται ποτέ το αρχικό μνημονικό ίχνος. Αυτή η διαδικασία αποκτά όλη τη σημασία της εντός της Ψυχαναλυτικής διαδικασίας, μέσω της Μεταβίβασης και της Αντιμεταβίβασης. Θα επανέλθω στο σημείο αυτό.

Σύμφωνα λοιπόν με το μοντέλο αυτό της Μνήμης , όπως γράφει ο S Freud στην επιστολή του 1896 στον Fliess, η Μνήμη δεν είναι μία, αλλά σύνθετη και συντίθεται από πολλά είδη μνημονικών ιχνών , είναι λοιπόν παρούσα πολλές φορές, καταγράφεται σύμφωνα με διαφορετικά είδη μνημονικών ιχνών και μπορεί το μοντέλο αυτό να αναγνωστεί και στη συγχρονία και διαχρονικά.

-Η πρώτη μορφή Μνήμης, **συνίσταται** και αποτελείται από **αντιληπτικές εγγραφές της εμπειρίας. Η εμπειρία προσλαμβάνεται στην περιφέρεια, γίνεται αντιληπτή, δεν** αποτελεί σύστημα Μνήμης.. Θα χρειαστεί ένα κεντρικό σύστημα καταγραφής των δεδομένων της αντίληψης, άρα θα εγγραφεί μια πρώτη μορφή ίχνους, που θα ονομάσουμε **Αντιληπτική Μνήμη, σύστημα διατήρησης των αντιληπτικών Μνημονικών ιχνών**. Αυτή η πρώτη, θεμελιώδης Μνήμη συντίθεται από αυτό που ο . Freud ονομάζει «**πρώτο ψυχικό υλικό**», δηλαδή, **την αδρή καταγραφή της εμπειρίας: σε αυτό διαπλέκονται ποικίλες εσωτερικές και εξωτερικές αντιλήψεις, αισθητηριακές εγγραφές, ενορμητικές ώσεις, αναμιγνύεται το μέσα και το έξω, το Εγώ και το μη-Εγώ. Εδώ συναντάμε και την περιγραφή , της άδηλης ή διαδικαστικής Μνήμης: Η άδηλη ή διαδικαστική μνήμη, (Implicit-procedural 1974, Elisabeth Warrington and Lawrence Weiskrantz)** έχει αυτόματο ή αντανakλαστικό χαρακτήρα. Ο σχηματισμός και η ανάκληση της

δεν εξαρτώνται απολύτως από τις γνωστικές διεργασίες. . Οι εμπειρίες που εγγράφονται σε αυτή την Μνήμη, αφορούν τις πρώιμες διυποκειμενικές εμπειρίες . Ο τύπος αυτός μνήμης συσσωρεύεται σιγά και σταδιακά με την πολλαπλή επανάληψη, **και συνήθως δεν είναι δυνατόν να εκφραστεί με λέξεις**. Η άδηλη μνήμη , δεν αποτελείται από ένα και μόνο σύστημα μνήμης. **Περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό λειτουργιών και εγκεφαλικών κυκλωμάτων, που εντοπίζονται στην αμυγδαλή .Οργανώνει εσωτερικά μοντέλα και συστήματα επεξεργασίας και οργάνωσης της εμπειρίας**, τα οποία **θα δώσουν μορφή σε μεταγενέστερες εμπειρίες** .Οι εμπειρίες που εγγράφονται σε αυτή την Μνήμη **είναι εκτός χρονικότητας**, δηλ. όποια κι αν είναι η διάρκεια τους δεν έχουν αρχή και τέλος ειδικά όταν είναι δυσάρεστες. Διασχίζουν τον χρόνο , και έτσι μπορούν να ενεργοποιηθούν και να καταστούν επίκαιρες: ζήτημα το οποίο θα εξετάσουμε πώς πραγματοποιείται εντός της Αναλυτικής διαδικασίας.

Ηέκδηλη ή δηλωτική Μνήμη(explicit –declarative), κωδικοποιεί πληροφορίες για αυτοβιογραφικά συμβάντα, καθώς και την τεκμηριωμένη γνώση. Ο σχηματισμός της ,εξαρτάται από γνωστικές διεργασίες, όπως είναι η εκτίμηση, η σύγκριση και η συνεπαγωγή. Οι έκδηλες μνήμες , είναι δυνατόν να ανακληθούν με μια σκόπιμη πράξη ανάκλησης

. Σε ο,τι αφορά, **τον τρόπο διατήρησης των αντιληπτικών Μνημον. ιχνών** στα προγλωσσικά στάδια και προσυμβολικά στάδια της ζωής, στο κείμενο του 1937 (Κατασκευές...), ο S. Freud αναφέρει ότι υπάρχει αδυναμία στην συνθετική ικανότητα την περίοδο αυτή των πρώιμων- αρχαϊκών εμπειριών . Αυτές οι στιγμές υποκειμενικότητας δεν θα ενοποιηθούν και συνδεθούν μεταξύ τους τότε. Λόγω και της απουσίας προφορικού λόγου, διατηρούνται στη μορφή του λόγου της περιόδου αυτής: δηλ. σε λόγο του σώματος και της πράξης(act). Οι εμπειρίες των πρώτων χρόνων της ζωής είναι αδύνατον να απωθηθούν, διότι οι δομές της ρητής ή έκδηλης Μνήμης, που απαιτούνται για να υπάρξει απώθηση,(ο ιππόκαμπος και ο έσω κροταφικός φλοιός)χρειάζονται 2-3 χρόνια για να αναπτυχθούν. Και στο σημείο αυτό ,θέτει ο R.Roussillon την υπόθεση του :ότι μέσω εκδηλώσεων που συνθέτουν την κλινική εικόνα των καταστάσεων που ονομάζει *souffrances narcissiques et identitaires*,(διαταραχές ναρκισσιστικές και της ταυτότητας)και επιχειρούν να

εκφραστούν , να κοινοποιηθούν αλλά και να διαμοιράζονται με σημαντικά για το υποκείμενο πρόσωπα(être partagées), αρχαϊκές εμπειρίες που προηγήθηκαν της εμφάνισης και κυριαρχίας του προφορικού λόγου. Πρόκειται για υποκειμενικές εμπειρίες που θα εκφραστούν με προγλωσσικό λόγο και θα αντλήσουν τις μορφές έκφρασης τους από αυτές που χρησιμοποιεί και το παιδί πριν την κατάκτηση του γλωσσικού εργαλείου: το συναίσθημα , το σώμα, την κίνηση, τις χειρονομίες, την μιμική και την πράξη. Ακριβώς όμως επειδή εκφράζονται σε ένα λόγο που χαρακτηρίζεται από αναλογίες και αναπαραστάσεις πράγματος, από τη γλώσσα του συναισθήματος, της μιμικής , των κινήσεων, της στάσης του σώματος ή της πράξης, η σημασιοδότηση τους εξαρτάται εν πολλοίς από την ερμηνεία που θα τους δώσει το υποκείμενο στο οποίο απευθύνονται , κοινοποιούνται και διαμοιράζονται. Αυτό , στην περίπτωση μας ο Αναλυτής, θα τους αποδώσει αξία μηνύματος που κομίζει ένα νόημα, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο της συμβολοποίησης τους . Από την απάντηση , ανταπόκριση και ερμηνεία του Αναλυτή, στον οποίο απευθύνονται , θα εξαρτηθεί και η ένταξής τους στο ψυχικό όργανο. Τα παραπάνω προϋποθέτουν ότι οι υποκειμενικές προγλωσσικές εμπειρίες που αδυνατούν να γίνουν λεκτικές παραγωγές εντός της Αναλυτικής διαδικασίας , είχαν τραυματικό και αποδιοργανωτικό χαρακτήρα την εποχή της εγγραφής τους, έτσι ώστε κινητοποιήσαν αρχαϊκές άμυνες που σκίασαν όχι μόνον αυτές , αποτρέποντας και την περαιτέρω εργασία συμβολοποίησης τους , αλλά και ολόκληρα μέρη του Εγώ και της οργάνωσης του. Αξίζει να αναφέρουμε εδώ την μελέτη του **Karten** και συνεργατών, σύμφωνα με την οποία, πρώιμοι ψυχικοί τραυματισμοί και πρώιμες **εμπειρίες αποχωρισμού**, επιφέρουν στα θηλαστικά σημαντική βλάβη στον **ιππόκαμπο μέχρι ατροφίας των νευρώνων του, καθιστώντας έτσι μη χρησιμοποιήσιμη την έκδηλη μνήμη και παρεμποδίζοντας την μάθηση..**

Αντιθέτως, από τους ίδιους παράγοντες, η διαδικαστική μνήμη δεν αλλοιώνεται και παραμένει η μοναδική μνήμη όπου αποθηκεύονται αυτές οι τραυματικές εμπειρίες

.....
.....

Karten Y.J.G., Olariu A., Cameron H.A.(2005), Stress in early life inhibits neurogenesis in childhood.

Σύμφωνα με το μοντέλο της Μνήμης των Νευροεπιστημόνων, ο τόπος όπου γίνεται η αντιληπτική καταγραφή **της εμπειρίας**, είναι επίσης αυτός όπου γίνεται **η ανάκληση της**. Ένα από τα μεγάλα προβλήματα, που συναντούν οι σύγχρονες θεωρίες της Μνήμης, αφορά στο να συλλάβουν ότι μπορούμε και να ανακαλέσουμε τις αναμνήσεις υπό μορφή αναπαράστασης αλλά ότι επίσης μπορούν να ανακληθούν με όλη την αντιληπτική και συναισθηματική ζωντάνια, που είχαν κατά την αρχική τους επίδραση, σε σημείο ώστε ενίοτε να συγχέονται με αυτή. Στην πορεία της ψυχικής εξέλιξης, το αρχικό ζητούμενο είναι να μην διαρραγεί ο ψυχισμός από την εμπειρία, να διατηρηθεί δηλ. μια επαρκής προστασία κατά της ποσότητας. Πραγματοποιείται λοιπόν ήδη μια πρώτη μορφή σύνδεσης, μίξης ή αμαλγάματος, που θα επιτρέψει στην εμπειρία να καταστεί χρησιμοποιήσιμη. Η ενόρμηση, συνθετικό της υποκειμενικής εμπειρίας, είναι η δύναμη μέσω της οποίας αυτή θα ενεργοποιηθεί και καταστεί παρούσα, έχοντας φυσικά προηγουμένως επενδυθεί. Στην περίπτωση αυτή, επικαιροποιείται, πραγματοποιείται, αναπαρίσταται, πραγματώνεται εντός του ψυχικού οργάνου, αλλά σύμφωνα με τα δεδομένα της στιγμής της επικαιροποίησης της. Έτσι μεταβιβάζεται στο παρόν. Ο R.Roussillon προτείνει ότι η υποκειμενική εμπειρία καθίσταται επίκαιρη ψευδαισθητικά. Η υπόθεση του είναι ότι το φόντο της ψυχικής λειτουργίας, η διαδικαστική της βάση είναι ψευδαισθητική: όταν ανακαλείται ένα ψυχικό περιεχόμενο, αυτό δημιουργεί στον εγκέφαλο μικρο – ψευδαισθήσεις, που παράγουν εντός του σώματος τις ίδιες καταστάσεις με αυτές που αναπαριστούν. **Η ψευδαισθητική αναπαραγωγή καταστάσεων του σώματος, θα μπορούσε λοιπόν να δημιουργήσει μέσα στο ίδιο το σώμα, το ίδιο αποτέλεσμα με την αντίληψη του ίδιου του πράγματος.**

.....
.....

.(La representance et l' actualisation pulsionelle RFP, 2007 Tome LXXI p.339-357)

Η ομάδα της Βοστώνης(Karlen Lyons-Ruth, Louis Sanders , Daniel Stern, , Nadia Stern, Edward Tronick) στο κείμενο τους ... τονίζουν ότι για να επιτευχθεί η θεραπευτική αλλαγή , χρειάζεται «κάτι περισσότερο» από την ερμηνεία. Βασιζόμενοι στα δεδομένα από τις μελέτες της πρώιμης σχέσης και αλληλεπίδρασης μητέρας βρέφους καθώς και την σύνδεση αυτών των δεδομένων με τις σύγχρονες μελέτες των Νευροεπιστημόνων, προτείνουν ότι το «κάτι περισσότερο» ,έγκειται στην αλληλεπιδραστική , **διυποκειμενική διαδικασία μεταξύ Αναλυτού και Αναλυόμενου**. Αυτή οδηγεί στο να αναπτυχθεί αυτό που ονομάζουν «**άδηλη γνώση της σχέσης**»(**implicit relational knowing**).Αυτός ο διαδικαστικός τομέας του σχετίζεται είναι σε ενδοψυχικό επίπεδο ,διαφορετικός από τον συμβολικό. Περιλαμβάνει διυποκειμενικές στιγμές αναγνώρισης μεταξύ αναλυτή και αναλυόμενου, **στιγμές με σημασία (moments of meaning)**, οι οποίες μπορούν να **οδηγήσουν σε νέες μορφές οργάνωσης όχι μόνο την μεταξύ τους σχέση αλλά και την άδηλη, διαδικαστική γνώση του Αναλυόμενου τόσο για τον εαυτό του όσο και για τους τρόπους να σχετίζεται** .Οι σημαντικές και με διάρκεια αλλαγές και η πρόοδος εντός της Αναλυτικής διαδικασίας , είναι αποτέλεσμα τέτοιων αλλαγών στο επίπεδο της διυποκειμενικότητας και της άδηλης ,διαδικαστικής γνώσης στην οποία οδηγεί.

Πριν ολοκληρώσω αυτή την εισαγωγική- θεωρητική ανασκόπηση και περάσουμε στο κλινικό υλικό , θα ήθελα να πώ δυο λόγια για **την μουσική διάσταση της γλώσσας και την προσωδία της φωνής της μητέρας, διότι αποτελεί την κατ' εξοχήν οδό πρόσβασης στα συναισθήματα**(Cook).. αλλά όπως θα δούμε και στην κλινική βινιέτα που ακολουθεί, παίζουν καθοριστικό ρόλο εντός της Μεταβίβασης.

.....
.....

Cook D.N.(2002), *Tone of voice and mind: The Connection between Intonation, Emotion, Cognition and Consciousness*, Amsterdam-Philadelphia, John Benjamin.

[Stern DN¹](#), [Sander LW](#), [Nahum JP](#), [Harrison AM](#), [Lyons-Ruth K](#), [Morgan AC](#), [Bruschweiler-Stern N](#), [Tronick EZ](#), Non interpretive mechanisms in

Psychoanalytic therapy: The “Something more” than interpretation IJP
1998,79:903-21

.Ο τόνος της φωνής της μητέρας και η διάσταση της προσωδίας της , θα αποτελέσουν ένα εντύπωμα –*empreinte*, ήδη στη σχέση μητέρας –εμβρύου και βρέφους αργότερα, καθώς εγγράφονται – απομνημονεύονται ήδη από την εμβρυϊκή ζωή(De Casper, Kolata)

Η μουσικότητα και η προσωδία της μητρικής φωνής, συνδέονται με τα συναισθήματα της αρχής της ζωής, καθώς , μαζί και με την αντανάκλαση του προσώπου της μητέρας, αποτελούν τον καθρέφτη της εσωτερικής συναισθηματικής της κατάστασης σε ο,τι αφορά τον εαυτό της , αλλά κυρίως το παιδί. Η σημασιολογική συνιστώσα (*la composante semantique*), του λόγου του Αναλυόμενου (και του Αναλυτή) είναι διαποτισμένη από τις πρώιμες ασυνείδητες μη απωθημένες εμπειρίες , οι οποίες βασίζονται κατά ένα μεγάλο μέρος στην προσωδία του λόγου. Ο Mauro Mancina λέει ότι, περισσότερο από οποιοδήποτε σημασιολογικό περιεχόμενο της διήγησης του Αναλυόμενου, η μουσική και προσοδιακή διάσταση του λόγου του, μπορεί να «τσιμπήσει το Αντιμεταβιβαστικό δέρμα του Αναλυτή» (μέσω της διχοτόμησης και προβλητικής ταύτισης)

De Casper A.J., Fifer W.P.(1980), On human bonding: Newborns prefer their mothers' voices, *Science*, 208,1174-1176

Kolata G.(1984), Studying learning in the womb, *Science*,225, 302-303

Mancia M.(2007)*Mémoire implicite et inconscient précoce non refoulé : leur rôle dans le transfert et le rêve* R.F.P LXXI,2 :369-388

Κλινική βινιέτα

Η ασθενής για την οποία θα σας μιλήσω , με διακίνησε από τις προκαταρκτικές Συνεδρίες, διότι μολονότι στη ζωή της υπήρχαν κατά την περιγραφή της, στοιχεία που θα μπορούσαν να την οδηγήσουν «σε ελεύθερη πτώση», εκείνη κρατιόταν και αγωνιζόταν. Βεβαίως , στο υλικό που έφερε κυριαρχούσε η μαζοχιστική προβληματική, η οποία εκφραζόταν μέσω της πρώιμης ερωτικοποίησης του πόνου και της ασθένειας . Στην Ανάλυση ήρθε με το αίτημα να ζήσει κάτι αυθεντικό, να βρεί όπως η ίδια είπε τα « δικά της στοιχεία ταυτότητας». Πράγματι, παρά τις πολυποίκιλες επαγγελματικές της επιτυχίες, η αντανάκλαση της μητέρας της πάνω της ,της απαγόρευε να οικειοποιηθεί και να εντάξει στην ιστορικότητα της τα επιτεύγματα της. Ενώ εξέθετε πολλά και πρώιμα ταλέντα , που της έδιναν μια πρόσκαιρη λάμψη , η λάμψη αυτή «θάμπωνε» στην κυριολεξία , μόλις έκανε την εμφάνιση του το μητρικό αντικείμενο, αφήνοντας πίσω στην ασθενή μου ένα φόντο απογοήτευσης. Εργαζόταν ακατάπαυστα μέχρι εξουθένωσης, προσπαθώντας μέσω αυτής της αυτοηρεμιστικής λύσης να προστατευθεί από κάθε συναισθηματική επένδυση αλλά και κάθε τι που θα ενεργοποιούσε για μια ακόμη φορά την απογοήτευση ,η οποία καιροφυλακτούσε μέσα της και επέστρεφε πάντα δριμύτερη όποτε, έστω και για λίγο, αφηνόταν να ξεπαγώσει τις ενορμητικές της ώσεις . Πίσω από την βιτρίνα παντοδυναμίας που μεταφέρει, «θα επιβιώσω ο,τι και να γίνει», κάτι που γρήγορα υποχωρούσε ήδη από τις προκαταρκτικές συνεδρίες ,διέκρινα κάτι πολύ πιο τραυματικό. Το υλικό του πρώτου ονείρου , που έφερε ήδη από την δεύτερη προκαταρκτική Συνεδρία ,αναφερόταν στην έλξη της αλλά και την απειλή της από το αντικείμενο. Η λύση που είχε βρεί, ήταν η τοποθέτηση του σε απόσταση , προκειμένου να βρίσκει τα όρια της και την ταυτότητα της, που χάθηκαν ή δεν μπόρεσαν ποτέ να

συγκροτηθούν ; Η απουσία του πατέρα από το λόγο της «είναι θορυβώδης»!. Η πρωταρχική σκηνή βίαη ,όπου όμως οι γονείς είναι μαζί, αλλά εκείνη και πάλι μόνη να τους παρατηρεί.

Σε πολλές συνεχόμενες συνεδρίες, μιλά για τη δυσκολία της να χαρεί γι' αυτά που έχει, ότι τίποτε δεν την ικανοποιεί.....

- Αναλύομ.-σα να μη μπορώ να εγκαταλείψω την επιθυμία να τα έχω όλα.
- Αναλ. Όλα;
- (θυμωμένα) «Όλα»; Δεν είπα «όλα». Πότε είπα «όλα»;

Στη συνέχεια βυθίζεται σε μια ανυπαρξία: δεν ακούω καν την ανάσα της, νιώθω σα να έφυγε και να άφησε εκεί το σαρκίο της. Τα μάτια της είναι κλειστά, το σώμα της εντελώς ακίνητο. Προς στιγμή φοβήθηκα ότι έπαθε συγκοπή. Ταυτόχρονα, εγώ κυριεύτηκα απο μια ανεξήγητη αίσθηση, ότι γλιστρούσα από την πολυθρόνα μου, κινδυνεύοντας να πέσω . Προσπαθώντας αφ' ενός να στερεωθώ με ασφάλεια στο κάθισμα μου αλλά και να νοιώσω τι μου έδειχνε μ' αυτό τον αρχαϊκό, αισθητηριακά, τρόπο επικοινωνίας, αυτό το σβήσιμο, ένοιωσα ότι κάτι από τη στάση μου, το ύφος μου, τον τόνο της φωνής μου, όταν επανέλαβα μετά από εκείνην τη λέξη «όλα», την απογοήτευσε βαθειά και αποφάσισε να σβήσει. Να μου δείξει πώς είναι γι' αυτήν το «τίποτα»; Πώς να επικοινωνήσω μαζί της εκεί όπου βυθίστηκε-κρύφτηκε, χωρίς όμως να την κάνω να νιώσει την τόσο οικεία σε εκείνη απειλή εισβολής; «Κρύφτηκε».... Ίσως, δεν έχει παίξει ποτέ με τη μητέρα της, αυτό το υπέροχο , οργανωτικό παιχνίδι του «κου-κου»!

Αποφασίζω να της πώ:

- Κου-κου! Εγώ είμαι εδώ. Εσείς πού είστε;
- Ένιωσα ότι με μαλώσατε, γιατί θυμώσατε όταν είπα ότι θέλω να τα έχω όλα. Όταν νιώθω ότι με απορρίπτουν, αποσύρομαι εντελώς. Όταν ήμουν μικρή, σκεφτόμουν κάτι που μου έδινε πολύ ευχαρίστηση: να πεθάνω για να δω αν θα ενδιαφερθούν για μένα.

. Εδώ, στη συνεδρία, κινητοποίησε τη σκέψη μου και τη φαντασία μου με το παιχνίδι του «κου-κου», όταν έγινε σα νεκρή. Της λέω:

- Δηλαδή, με την αρρώστια και την ανημποριά, και την απειλή της ζωής μέχρι του σημείου να εξαφανιστείτε, υπήρχε η ελπίδα να φέρετε τη μαμά σας κοντά σας να σας φροντίσει.
- Έτσι είναι! Μόνο όταν ήμουν άρρωστη ενδιαφερόταν πάρα πολύ η μαμά μου για μένα. (Κλαίει με λυγμούς...) Αλλά γιατί πρέπει να λέω πράγματα που με κάνουν να υποφέρω και όχι να καταλαβαίνετε μόνη σας, ότι αν δεν έχω την προσοχή που θέλω, όπως τη θέλω, υποφέρω πολύ.

Τι εξέφραζε η ασθενής μου με αυτό το «Τα θέλω όλα αλλά πάντα κάτι λείπει»; Στο υλικό υπάρχει κάτι πολύ πιο τραυματικό: η απουσία του τρίτου, του πατέρα που θα τη διαχώριζε από τη μητέρα της , αλλά αντ' αυτού την άφηνε εκτεθειμένη σε μια διαρκή διέγερση λόγω της αδιάλειπτης σωματικής εγγύτητας με τη μητέρα.. Έτσι, πίσω από την οθόνη της παντοδύναμης διεκδίκησης «τα θέλω όλα» υπάρχει ένας πυρήνας μαζοχιστικός: η αποτυχία, η αποβολή μιας πλευράς του εαυτού της, έρχονται ως τιμωρία, σχεδόν ως αφανισμός και όχι ως αποδοχή ενός ευνουχισμού. **Ο κύκλος της διέγερσης σταματά μόνο με τον πόνο.**

Στην επόμενη συνέδρια ήρθε με 20' καθυστέρηση. Ξεκίνησε λέγοντας ότι από την προηγούμενη ,δεν έχει σταματήσει να σκέφτεται ότι εξαφανίζεται όταν δεν έχει αυτό που θέλει , όπως το θέλει. Κλαίει με λυγμούς. Μου λέει ότι θα ήθελε να την καταλαβαίνω χωρίς να είναι ανάγκη να μιλά «Αυτή δεν είναι η δουλειά σας, γιατί πρέπει να σας εξηγώ τα πάντα;» Κλαίει απαρηγόρητη , νοιώθω να σείεται κάτι θεμελιώδες μέσα της , εν σχέσει με την ανάγκη της για ασφάλεια. Σαν να χρειαζόταν δυο σταθερά χέρια που θα έπρεπε άλλοτε να την έχουν κρατήσει, να την έχουν «φέρει» και περιέξει κάποτε, για να την παρηγορήσουν και να

την κάνουν να νοιώσει ασφάλεια μέσα σε αυτή την πρώιμη σχέση σώμα με σώμα.

Αναλ: Θέλετε να ξαναβρεθούμε σε εκείνη την πρώτη εποχή της ζωής όπου μια ψυχή, ένας νους, η μητέρα, νοιώθει, σκέφτεται, προβλέπει τις ανάγκες του μωρού της, τις ικανοποιεί και το κρατά έτσι στην αγκαλιά της ώστε αυτό να νοιώθει ασφάλεια.

A: Τρελλαίνομαι όταν σκέφτομαι ότι δεν καταφέρνω να χωριστώ από την ασφυκτική σχέση με την μητέρα μου.

.....Σιωπή

A:Σαν να μην μου φτάνει ο αέρας νοιώθω τώρα

.....

Αναλ: Όταν τα σώματα που μέχρι πριν συνυπήρχαν σε μια πολύ στενή, συμβιοτική σχέση προσπαθούν να διαχωριστούν, ο αέρας μπορεί να μοιάζει ότι δεν είναι αρκετός και για τους δύο. Ίσως μάλιστα να σκέφτεστε ότι αν φύγετε από την συμβίωση, η μητέρα σας θα πάρει μαζί της και τον αέρα και τους πνεύμονες.

A: Δεν ξέρω από πού ήρθε τώρα αυτή η ανάμνηση. Είχα ακούσει πριν πολλά χρόνια την μητέρα μου να λέει, ότι όταν ήμουν δυο μηνών νοσηλεύτηκα στην εντατική γιατί είχα πάθει πολύ σοβαρή πνευμονία.

Μένουμε σιωπηλές μέχρι το τέλος της Συνεδρίας.

Σχολιασμός

Σε αυτό το σύντομο απόσπασμα κλινικού υλικού, παρακολουθήσαμε ότι οι αισθητηριακές μνήμες, τόσο της ασφυξίας αλλά και της πτώσης, που αναδύθηκαν στη συνεδρία προηγήθηκαν των μνημονικών ιχνών. Ο R. Roussillon στο κείμενο του *Le besoin de sécurité* επισημαίνει «Μέσω ενός λόγου/ ομιλίας με σωματική έκφραση, ρυθμίζονται το αίσθημα ασφάλειας και ο φόβος του

«αφήνω να πέσει» . Μέσα από μηνύματα που χρησιμοποιούν το σώμα ως φορέα μετάδοσης, αξιολογούνται τόσο η πρόωμη σχέση όσο και η ασφάλεια που παρέχει .Το ζήτημα της ανάγκης για ασφάλεια, ακόμη κι όταν απαλλαγεί από τις πρωταρχικές σωματικές μορφές της, θα φέρει πάντα το ίχνος αυτού του αρχικού φόντου».

.Η προσωδία της φωνής μου στον τρόπο που πρόφερα το «όλα», βύθισαν την ασθενή στο σωματικό βίωμα της δυσαρέσκειας , που επανέφερε εδώ και τώρα, την άλλοτε μη αναγνώριση και επένδυση αυτής και των αναγκών της. Ίσως όμως και την απαγόρευση , που επιβλήθηκε από το μητρικό αντικείμενο να διεκδικεί. Ακολούθησε μια τρομακτική απογοήτευση που την υποχρέωσε, όπως τότε σε εξαφανισμό.

Η Αντιμεταβιβαστική αίσθηση ότι θα πέσω από την πολυθρόνα μου και η επεξεργασία της ,ότι δυο σταθερά χέρια θα έπρεπε να την έχουν κρατήσει, να την έχουν «φέρει» και περιέζει κάποτε, για να την παρηγορήσουν και να την κάνουν να νοιώσει ασφάλεια μέσα σε αυτή την πρόωμη σχέση “σώμα με σώμα» , θεωρώ ότι άνοιξε τον δρόμο για την ενεργοποίηση της ενόρμησης και τον προσανατολισμό της προς το αντικείμενο. Αναγνωρίζοντας μέσω του δικού μου γλιστρήματος , ότι μου απηύθυνε τόσο την δυσαρέσκεια της όσο και την ανάγκη της για ποιο «ασφαλές κράτημα», μοιραστήκαμε κάτι ,για το οποίο μέχρι τότε , έφερε μόνη της την οδύνη. Να θυμήσω στο σημείο αυτό την βασική επισήμανση στο κείμενο του Winnicott για τον φόβο κατάρρευσης και την οικειοποίηση του από τον ασθενή εντός της Μεταβίβασης.: ότι ο κίνδυνος κατάρρευσης, αφορά σε ένα γεγονός του παρελθόντος, το οποίο δεν έχει ακόμη βιωθεί. Και ότι το να βιώσει ο ασθενής αυτή την κατάρρευση , σε σωματικό ή ψυχικό επίπεδο , μπορεί να έχει καλό αποτέλεσμα, αν συμπεριληφθεί η Ψυχαναλυτική κατανόηση

και το insight. Ο ασθενής πρέπει να θυμηθεί, ότι αυτή η κατάρρευση έχει όντως συμβεί στο παρελθόν, αλλά δεν μπορεί να θυμηθεί κάτι το οποίο δεν έχει συμβεί ακόμη, διότι ο ασθενής δεν ήταν εκεί όταν αυτό συνέβη, και ότι ο μόνος τρόπος να θυμηθεί είναι να βιώσει για πρώτη φορά αυτό το παλιό, στο παρόν, δηλ. στην Μεταβίβαση.

.Η ερμηνεία μου, ως πρόταση νοήματος και μορφής στο σωματικό της βίωμα της ασφυξίας, πιστεύω ότι άρχισε να ανοίγει τον δρόμο της οικειοποίησης του «ανιστορικοποιημένου», «αχρονικού» τραυματικού γεγονότος της πρώιμης νοσηλείας της στη ΜΕΘ. Επίσης, της αναπαράστασης του μητρικού αντικειμένου, που δεν προσαρμόστηκε και δεν ήταν διαθέσιμο να ικανοποιήσει τις ανάγκες της. Ο C. Bollas ονομάζει objet transformationnel, την αναπαράσταση που το μικρό παιδί οργανώνει γύρω στον 8^ο μήνα, ενός αντικειμένου που προσαρμόζεται στις ανάγκες του, αλλά και το ότι εκείνο προσαρμόζει το αντικείμενο στις ανάγκες του, επομένως ασκεί μια δράση στα πράγματα, αφού μπορεί να τα μετασχηματίζει.

Η συνύπαρξη της αισθητηριακότητας και του συναισθήματος, άρχισαν να μισανοίγουν τον χρόνο, όπως λέει ο C. Smadza, να αναθερμαίνεται στην ίδια κατεύθυνση με την ιστορία της. Όταν ο ασθενής ενσωματώνει στην ιστορία του το τραυματικό γεγονός, αυτό αποτελεί πλέον βίωμα. Ο βιωμένος χρόνος γίνεται ένας ζωντανός χρόνος που υποχρεωτικά περιλαμβάνει ένα μέρος οδύνης, άγχους και πένθους, καθώς και απόλαυσης (Ψυχοσωματικά παράδοξα σελ. 395).

Πριν τελειώσω τον σχολιασμό αυτού του υλικού, θα δώσω και πάλι το λόγο στον

R. R. Oussillon μέσα από ένα απόσπασμα από το προαναφερθέν κείμενο του (La Temporal. Psychique p.19-20)

« Αν οι πρώτες μορφές μηνυμάτων και σημαινόντων γεννιούνται μέσα στο πρωταρχικό σώμα με σώμα, είναι γιατί το σώμα με σώμα ερμηνεύει τόσο το υποκείμενο όσο και το αντικείμενο.... Η επικοινωνία που συντελείται μέσω των σωμάτων, της μιμικής, των κινήσεων (και εδώ εγώ θα προσέθετα της προσωδίας της φωνής), και η οποία προηγείται της εμφάνισης του οργάνου του προφορικού λόγου, το μικρό παιδί έρχεται σε επαφή με τον τρόπο με τον οποίο το «φέρει» ο ψυχισμός του αντικειμένου, καθώς και με τις αναπαραστάσεις που το αντικείμενο του μεταβιβάζει για αυτό (το μικρό παιδί)..... Το διακύβευμα της πρωταρχικής (primitive) επικοινωνίας είναι ότι συμβάλλει στο ότι επιτρέπει να συγκροτηθούν οι πρώτες πρωτο- αναπαραστάσεις εαυτού, εαυτού για τον άλλο, άρα τα θεμέλια του Ναρκισσισμού».

Η Μεταβίβαση, χάρη στη νέα νοηματοδότηση της ιστορίας του ασθενούς, άρα και της αλλαγής της σχέσης του με την ιστορία του που καθιστά δυνατή, αποτελεί τον κύριο παράγοντα θεραπευτικής αλλαγής. Όμως η αποδοχή της ψευδαισθητικής αναζωπύρωσης των μνημονικών ιχνών της εμπειρίας, υπόθεση που υποστηρίζουν τόσο ο S. Freud όσο και οι Νευροεπιστήμονες που μελετούν την Μνήμη, επιτρέπει να αντιληφθούμε και ένα άλλο επίπεδο αλλαγής: Οι παρελθούσες εμπειρίες μέσω της Μεταβίβασης αναζωπυρώνονται και καθίστανται επίκαιρες, ξαναπαίζονται μέσα στη σχέση με τον Αναλυτή, επομένως υφίστανται μια νέα εγγραφή.... Χάρη στην εργασία στο εδώ και τώρα της Ψυχαναλυτικής εμπειρίας της Μεταβίβασης, η παρελθούσα εμπειρία επικαιροποιείται, και επιστρέφει στην ιστορία του ασθενούς αυτό που έμοιαζε και παρουσιαζόταν ως σύγχρονο. Είναι ο πρώτος χρόνος της ιστορικής ανακατασκευής: Αυτός εντός του οποίου η υποκειμενική εμπειρία επικαιροποιείται, πριν βιωθεί ως νέα έκδοση μιας παρελθούσας κατάστασης.